

Ekologické výsledky vlády rok před volbami. A co se dá ještě dohnat

Úvod

Zelený kruh ve spolupráci se svými členskými organizacemi vyhodnotil dosavadní výsledky současné vlády z hlediska řešení vybraných ekologických problémů, otázek či výzev.

Zajímalo nás zejména to, jak se vláda doposud vypořádala či nevypořádala s problémy jako znečištění ovzduší, recyklace odpadů, péče o krajinu a ochrana divoké přírody, přístup k řešení změny klimatu. Hodnotili jsme také postoj ke kontroverzním megaprojektům a přístup k zachování práv občanů vyjadřovat se ke stavbám ve svém okolí.

Vybraná témata považujeme za nejdůležitější podle jejich dopadu na život lidí, stav přírody a krajiny i ekonomiku. Zároveň jde o témata, u nichž je nutné měnit nebo přijmout nové zákony či jiné normy nebo rozhodnout o financování (či nefinancování). Je tedy na místě ptát se, co vláda udělala a co by ještě udělat měla.

Vývoj ve všech vybraných tématech organizace sdružené v asociaci Zelený kruh dlouhodobě sledují (a prosazují v nich konkrétní řešení) a hodnocení je tak založeno na odborné expertíze vybraných členských organizací.

Výsledná hodnocení nejsou v žádném případě kompletními hodnoceními vlády, neboť se zaměřují pouze na vybranou oblast politiky – ekologickou, potažmo klimatickou. Zelený kruh a jeho členové tímto hodnocením nevyjadřují preference pro nadcházející parlamentní volby.

Hodnocení výsledků ekologické politiky vlády ČR 2018–2020

Stupnice hodnocení

	výrazný posun k lepšímu
	částečný posun k lepšímu
	žádný (nebo velmi malý) posun k lepšímu
	částečný posun k horšímu
	výrazný posun k horšímu

Výsledky hodnocení

	ovzduší a smog	omezení odpadů	voda v krajině	kanál D-O-L	zdravé lesy	divoká příroda	ochrana půdy a udržitelné zemědělství	konec uhlí	úspory energie	rozvoj obnovitelných zdrojů energie	těžba surovin	jaderná energetika	účast občanů na posuzování záměrů	globální změna klimatu
hodnocení Programového prohlášení vlády ANO a ČSSD														
celkové hodnocení výsledků vlády 2018-2020														

Komentáře k jednotlivým výsledkům

OVZDUŠÍ A SMOG. Vláda pokračovala v rozdělování kotlíkových dotací, zavedla kotlíkové půjčky a ze systému dotací vyřadila kotle umožňující spalování uhlí. Na druhou stranu však nedošlo k předložení návrhu na zvýšení energetické daně z uhlí, které by motivovalo ke změně paliv v lokálních topeništích. Pozitivní je, že vláda odmítla podat žalobu na nové limity pro znečištění z uhelných elektráren, avšak prostřednictvím MŽP a svých poslanců zarazila omezení výjimek z těchto limitů. Přesto přijatá metodika pro udělování výjimek omezuje alespoň ty nejhorší případy (MŽP taky na základě toho zrušilo výjimku pro Chvaletice). Mýtné pro kamiony nebylo rozšířeno na všechny silnice a jeho sazba nebyla dostatečně zvýšená. Rovněž Národní plán snižování emisí neobsahuje dostatek účinných opatření a regionální Programy zlepšování kvality ovzduší (PZKO) stále nejsou hotové. MŽP navíc připravilo slabý návrh PZKO pro Prahu a rozhodlo, že nebude veřejně posuzovat jeho dopady na životní prostředí (SEA).

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- zamítnout opětovnou výjimku z BAT pro uhelnou elektrárnu Chvaletice (opět porušuje metodiku MŽP)
- zamítnout výjimku pro elektrárnu Počerady
- rozšířit mýtný systém a zvýšit sazbu
- předložit návrh na zvýšení energetické daně z uhlí a dalších fosilních paliv, aby se vyrovnaly náklady na spalování v teplárnách (které platí emisní povolenky a poplatky za znečišťování ovzduší) a lokálních topenišť (které povolenky a poplatky neplatí)
- doplnit NPSE a PZKO opravdu účinnými opatřeními pro snižování znečištění ovzduší
- doplnit do zákona o ochraně ovzduší zmocnění pro obce k možnosti zpoplatnit vjezd aut do vymezeného území v obci

OMEZOVÁNÍ ODPADŮ. Vláda schválila nový odpadový zákon, který zvyšuje skládkovací poplatky a umožňuje využít recyklační slevu, motivující obce ke snižování množství odpadů a také podporuje systém plateb podle množství vyprodukovaného odpadu. MŽP rovněž rozběhlo kampaň #dostbyloplastu proti nadužívání jednorázového nádobí. Na druhou stranu vláda neposkytla dostatečnou podporu skutečné recyklaci odpadů, třídění bioodpadů a odmítá zavést systém zálohování PET lahví a hliníkových plechovek. Také odsunula ukončení skládkování odpadů bez předchozí úpravy z roku 2024 na rok 2030.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- doplnit do zákona o odpadech poplatek za spalování odpadů, jež nám doporučují experti OECD a Evropské komise

- připravit POH ČR na roky 2022 – 2032 kalkulující s cíli pro recyklaci komunálních odpadů (55 % v roce 2025 a 60% v roce 2030) a se snížením produkce směsných komunálních odpadů na 1/2.
- zákonem zavést povinnost zálohovat plastové a kovové nápojové obaly
- navrhnout sadu opatření pro podporu odbytu výrobků z recyklátů - zavést účinnou kontrolu činnosti autorizovaných společností a kolektivních systémů zajišťujících recyklaci obalů a zpětný odběr výrobků

VODA V KRAJINĚ. Ministerstvo zemědělství představilo dokument „Plán opatření pro řešení sucha prostřednictvím pozemkových úprav a adaptací hydromeliorací v horizontu 2030“, který nicméně nastavuje velmi malé ambice. Prostřednictvím programu Dešťovka MŽP pokračuje v podpoře zadržování vody v obcích a postupně zvyšuje alokaci v tomto programu pro malá adaptační opatření. V praxi vláda nicméně nezvýšila administrativní kapacity pro zajištění revitalizace toků, obnovu mokřadů, či rušení meliorací, které z tohoto důvodu postupují velmi pomalu. Pozitivním krokem je dopracování systému monitoringu sucha HAMR, který zároveň slouží k rezervaci velkých odběrů vody. Naopak Koncepce na ochranu před následky sucha pro území České republiky, schválena vládou v roce 2017, není dostatečně naplňována. Také úprava standardů DZES (Dobry zemědělský a environmentální stav půdy) pro poskytování zemědělských dotací není s ohledem na zachování vody v krajině dostatečná, byť pozitivní změnou je snížení velikosti půdního bloku. Negativní je také tendence vlády soustředit se na propagaci výstavby velkých vodních přehrad (viz Vlachovice, Šanov, Skalička) namísto rychlejších a efektivnějších dílčích změn přímo v zemědělské krajině. Generel LAPV navíc nově blokuje změny v krajině na dalších 31 lokalitách, přestože výstavba vodních nádrží není z hlediska zadržení vody prioritní.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- navýšit kapacitu státní správy pro zavádění drobných opatření do krajiny, včetně mezí, průlehů, mokřadů, revitalizace toků a podobně a vyčlenit na tato opatření dodatečné prostředky
- revidovat dokument "Plán opatření pro řešení sucha prostřednictvím pozemkových úprav a adaptací hydromeliorací v horizontu 2030", aby vedl k výraznějším změnám v míře zachycení vody přímo v zemědělské půdě
- začlenit efektivní opatření pro zadržení vody přímo v zemědělské krajině do Strategického plánu ČR k SZP: tedy především podpořit zvýšení organické složky v půdě, snížení zhutnění půd a zelenou infrastrukturu krajiny

DOL. Vláda byla velmi aktivní v přípravě projektu vodního koridoru Dunaj – Odra – Labe. Svým usnesením zahájila přípravu Oderské větve jako první části kanálu Odra – Dunaj, uložila jednat s Polskem a Slovenskem o přeshraničních přechodových bodech, iniciovat změnu vedení koridorů územní rezervy průplavního spojení pro všechny tři uvažované větve kanálu Dunaj - Odra – Labe a zadat zpracování dokumentu

vyhodnocení vlivů na životní prostředí. Byla přitom prokázána ekonomická nesmyslnost projektu a zásadní negativní dopady na přírodu a krajinu. Negativní dopady kanálu odsoudili také vědci a akademici.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- zrušit územní ochranu DOL a zastavit všechny kroky k jeho přípravě

ZDRAVÉ LESY. MŽP prosadilo částečné zvýšení podílu listnáčů a jedlí ve vyhlášece týkající se druhové skladby lesů. Zástupci vlády se rovněž přiklonili k některým podstatným změnám v lesním zákoně, mj. týkajícím se snížení dopadů přemnožené zvěře na stav lesa, nezcizitelnosti státních lesů a usnadnění alternativních způsobů hospodaření. Na druhou stranu tyto formy hospodaření je i nadále možné vykonávat pouze s pomocí řady výjimek, mimo zákonem nastavený systém a nový zákon se přitom nepřipravuje. MZe novelizuje zákon o myslivosti s očekáváním, že myslivost má být vykonávána tak, aby nebránila obnově lesa. Ministru zemědělství byla změnou zákona také přidělena pravomoc vyhlašovat dočasná opatření obecné povahy, která usnadní přirozenou obnovu lesů. Státní lesy bohužel dosud nepřijaly standard lesního hospodaření FSC, který by zajistil udržitelnou správu veřejných lesů. Rovněž nejsou naplňovány státní strategické dokumenty, které by vedly k adaptaci lesů (Národní lesnický program, Národní akční plán adaptace na změnu klimatu aj.) a zpracovávané koncepční materiály nedostatečně reagují na nadcházející dopady změny klimatu v lesích.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- upravit zákon o myslivosti tak, aby umožňoval obnovu lesů i bez všudypřítomné stavby oplocenek
- připravit metodický pokyn pro orgány státní ochrany přírody k lesnímu hospodaření v chráněných územích
- metodicky zrovnoprávnit hospodaření ve strukturně pestrých lesích s hospodařením se stejnověkými porosty
- v zákoně o invazních druzích nedopustit, aby se obnova českých lesů děla rizikovými, nedostatečně ověřenými dřevinami

DIVOKÁ PŘÍRODA. Pozitivní je, že byly připraveny a schváleny zonace všech národních parků, které počítají s postupným nárůstem území ponechaným divoké přírodě. Na druhou stranu rozsah kácení v územích národních parků, které mají být perspektivně bezzásahové, není jednoznačně stanoven. Ohrožena jsou rovněž velmi cenná dílčí území (rezervace Břehyně - Peccopala, Kašperskohorské slatě aj.) a oblasti Křivoklátska, soutoku Moravy a Dyje, vrcholových partií Jeseníků a divoká příroda mimo stávající chráněná území, kde ochrana není dostatečně, nebo vůbec zajištěna. Také přijatá metodika "Postup asanace kůrovcem napadených porostů v CHKO a MZCHÚ" nedostatečně chrání nejcennější části naší přírody v situaci, kdy se do nich kůrovec dostává z okolních hospodářských porostů.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- zpracovat Zásady péče pro národní parky takovým způsobem, aby byly v souladu s postupným navyšováním plochy území ponechaným přírodě (např. v Přírodě blízké zóně Národního parku Šumava)
- vydat pokyn pro zastavení těžeb v chráněných územích v situaci, kdy lesnický sektor nemá dostatečné kapacity ani pro zpomalování kalamity v hospodářských lesích
- zachovat a personálně posílit samostatné oddělení CITES na České inspekci životního prostředí
- zrušit absurdní nařízení, že stát musí platit s.p. Lesy ČR, když jim nedá výjimku pro kácení v chráněných územích

OCHRANA PŮDY A UDRŽITELNÉ ZEMĚDĚLSTVÍ. Vláda snížila maximální velikost půdního bloku na 30 hektarů, což je posun správným směrem, ale efekt tohoto opatření je v praxi často nedostatečný. Také byl přijat zákaz klecových chovů slepic od roku 2027. Naopak selháním MZe je umožnění výrazné aplikace jedů při regulaci počtů hrabošů a dalších zvířat. Ministerstvo dále dostatečně nenaplňuje svou strategii (Strategie resortu Ministerstva zemědělství České republiky s výhledem do roku 2030) z hlediska ochrany zemědělské půdy. Strategický plán Společné zemědělské politiky zase předpokládá velkou míru plošných plateb a poměrně marginální zaměření na zlepšení struktury krajiny, kvality půdy a ochranu biodiverzity. Negativním krokem je také návrh nového stavebního zákona, který převádí rozhodování o vynětí z Zemědělského půdního fondu (ZPF) do 1 ha na stavební úřady, což by vedlo k častějšímu záboru ZPF stavbami.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- ve Strategickém plánu SZP ustanovit a dalšími nástroji podporovat zvýšenou podporu praktik ekologického zemědělství, omezení toxických látek (pesticidů a herbicidů) o 50 %, podporu aplikace organické hmoty na hnojení polí, budování zelené infrastruktury krajiny na 10 % výměry a opatření na zvýšení biodiverzity (průlehy, biopásy, remízy apod.)
- zachovat současnou úpravu v případě Orgánů ochrany zemědělského půdního fondu, tj. nesvěřovat část kompetencí stavebnímu úřadu.
- zvýšit ochranu půdy před erozí a záboru v zákoně o ochraně ZPF

KONEC UHLÍ. Vláda zabránila zhoršení situace, ale konkrétní posun vpřed zatím nenastal. Přijala fakt, že již nejde jen o postupný útlum uhlí s koncem v nedohlednu, ale že musí být stanoven konec uhlí a zřídila Uhelnou komisi, která se touto otázkou zabývá. Té se však dostává slabé organizační a odborné podpory ze strany státu a zatím nedospěla k doporučení. Selháním je, že vláda nevystoupila proti prodeji uhelné elektrárny Počerady soukromému vlastníkovi, což komplikuje možnosti odstavení elektrárny. Rovněž udělila souhlas s rozšířením těžby na velkolomu Bílina. Pozitivem je, že odmítla podat žalobu na nové limity pro znečištění z uhelných elektráren (BAT). Naopak nebyl předložen návrh na zvýšení energetické daně z uhlí, které by motivovalo ke změně paliva v lokálních topeništích.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- co nejrychleji dotáhnout práci Uhelné komise a doporučit realistické datum konce uhlí v ČR (vzhledem k cílům ochrany klimatu a ekonomické situaci a výhledu uhelného průmyslu je potřeba začít útlum okamžitě a do roku 2030 uzavřít všechny uhelné elektrárny, nejzazším kompromisem může být v rámci současných variant Uhelné komise rok 2033) a jasnou útlumovou křivku s odstavováním elektráren dle schváleného kritéria emisní intenzity (tedy zavírat elektrárny podle plýtvavosti, nejdříve ty co vyprodukují nejvíce emisí na jednotku vyrobené energie)

ÚSPORY ENERGIE. Většina relevantních finančních programů v oblasti energetických úspor a efektivity již běží alespoň uspokojivě, obzvláště efektivní je Nová zelená úsporám. Navzdory tomu Česká republika jako celek dlouhodobě selhává ve snahách o dosažení energetických úspor v souladu s evropskými cíli, celková konečná spotřeba energií v uplynulých letech rostla. Nedostatečné je také čerpání k tomuto účelu vyhrazených dotačních programů, což je mj. důsledek jejich komplikovanosti a administrativní náročnosti. I přes tato selhání se ČR rozhodla, že povinným subjektem bude nadále stát, místo aby odpovědnost za dosahování úspor byla přenesena přímo na podniky.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- přejít z tzv. alternativního schématu energetických úspor na schéma standardní, popř. kombinované, které přenesou větší odpovědnost za zvyšování efektivity na soukromé subjekty, v souladu s aktualizovanou směrnicí o energetické účinnosti
- navýšit kapacity programu Nová zelená úsporám vhodným renovačním úvěrem a zajistit podporu projektové přípravy ve všech programech a segmentech budov
- předložit změnu tarifní struktury s posíleným motivačním prvkem pro úspory energie

ROZVOJ OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ ENERGIE. Vláda připravuje nové programy pro investiční dotace do obnovitelných zdrojů energie a předložila novelu zákona o podporovaných zdrojích energie (POZE), chybí v ní však provozní podpora pro nové fotovoltaické elektrárny a pro ty běžící se podpora má snížit. Vláda jen pomalu předkládá zákony související s OZE (například novelizace POZE, nový energetický zákon). V Národním klimaticko-energetickém plánu určila nízký cíl pro obnovitelné zdroje.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- Do návrhu novely zákona o podporovaných zdrojích energie doplnit fotovoltaické elektrárny coby obnovitelné zdroje s nárokem na provozní podporu.
- Využít peníze z nových fondů (jake je Modernizační fond) zejména na rozvoj obnovitelných zdrojů energie přidělit dostatek peněz obcím a energetickým komunitám

TĚŽBA SUROVIN. Limity těžby hnědého uhlí na velkolomu Československé armády byly zachovány a vláda předložila novelu horního zákona, která ruší moratorium na zvyšování poplatků z vytěžených nerostů a také zavádí povinnost složit všechny peníze na rekultivace a sanace na vázaný účet. Tato novela však stále není schválena a vláda tak nemusí stihnout vydat nařízení, kterým poplatky opravdu zvedne. Navíc poslanci vládní ČSSD v Hospodářském výboru podporují pozměňovací návrh ODS k novele horního zákona, který by znemožnil zvyšování poplatků, Poslanec Dolínek z ČSSD předkládá pozměňovací návrh, který odkládá termín na převedení peněz na rekultivace a sanace na vázané účty.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- odmítnout pozměňovací návrhy ODS a ČSSD k vládnímu návrhu novely horního zákona
- přijmout nařízení vlády, které zvýší poplatky z vytěženého hnědého uhlí z 3,5 na 10 % tržní ceny a zvýší i poplatky v případě dalších nerostů, kde jsou příliš nízké (například u lithia)

JADERNÁ ENERGETIKA. Vláda předložila zákon o podpoře nových jaderných reaktorů, který je šitý na míru výstavbě nového bloku v Dukovanech, ke které směřují i smlouvy uzavřené mezi státem a ČEZ. Rovněž bylo investováno mnoho času, peněz a politického kapitálu do prosazování finančního mechanismu pro podporu výstavby. MPO navíc zdržuje přípravu zákona zapojení obcí do rozhodování o úložišti, přičemž aktuální verze návrhu zákona neobsahuje slibované posílení práv obcí. MPO naopak urychluje rozhodování o umístění úložiště, aniž by obce měly možnost se rozhodování účastnit.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- prosadit zamítnutí návrhu zákona, který má poskytnout jaderné energetice bezprecedentní veřejnou finanční podporu, jejíž důsledky ponесou budoucí vlády i spotřebitelé
- vyloučit firmy spojené s nedemokratickými a nepřátelskými režimy z tendru na nové jaderné bloky a zároveň poptávat stavbu "na klíč" (tedy rizika nese dodavatel)
- urychleně dokončit a schválit zákon, který posílí práva obcí při rozhodování o úložišti
- všestranně zhodnotit možnosti dlouhodobého skladování vyhořelého paliva jako alternativy k hlubinnému úložišti
- bude-li potvrzena varianta hlubinného úložiště, zahájit férový dialog státu s obcemi a spolky v okolí navržených lokalit

ÚČAST OBČANŮ NA POSUZOVÁNÍ ZÁMĚRŮ. Vládní návrh stavebního zákona byl připraven netransparentně a klientelisticky a i když vrací účast veřejnosti do některých řízení, tak jen ve zmatené a nefunkční podobě. Navíc ruší některá řízení včetně účasti veřejnosti v nich, ruší možnost podat veřejnou námitku (s 200 podpisy) k územnímu plánu a snižuje ochranu veřejných zájmů v oblasti ochrany přírody či kulturních památek.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- Využít zbývajícího času tohoto volebního období k dosažení široké shody resortů, dotčených zájmových svazů, politických stran, expertů i nevládních organizací na legislativních pravidlech pro zjednodušení a zkvalitnění rozhodování o stavbách tak, aby příští vláda mohla řádným transparentním způsobem předložit návrh nového stavebního zákona.

GLOBÁLNÍ ZMĚNA KLIMATU. MŽP podpořilo reformu systému obchodování s emisními povolenkami (EU ETS), která pomohla zvýšení cen emisních povolenek a tlaku na snižování emisí. Vláda také nakonec souhlasila s cílem uhlíkové neutrality EU do roku 2050 a premiér Babiš oznámil, že nebude blokovat zvýšení emisního cíle EU pro rok 2030. Na druhou stranu vláda neplní ani opatření pro snižování emisí a ochranu klimatu, která si sama schválila - nejnovější analýza jejich plnění zveřejněná Klimatickou koalicí ukazuje, že stát částečně či vůbec neplní 36 opatření ze 40 uvedených v Politice ochrany klimatu. MPO navíc předložilo velmi slabý Národní klimaticko-energetický plán ČR.

Doporučení pro zbývající čas do voleb:

- podpořit nejen zvýšení cíle EU 2030 na 55 %, ale také návrh EP na 60 %
- zvýšit národní cíle v Národním klimaticko-energetickém plánu ČR

Více informací

Daniel Vondrouš, ředitel, Zelený kruh, asociace ekologických organizací, daniel.vondrous@zelenykruh.cz, tel.: 724 215 068

Jiří Koželouh, vedoucí programu Klima, energie a odpady, Hnutí DUHA, jiri.kozelouh@hnutiduha.cz, tel.: 723 559 495

Edvard Sequens, předseda, Calla - Sdružení pro záchranu prostředí, z.s., edvard.sequens@calla.cz, tel.: 602 282 399

Zdeněk Vermouzek, ředitel, Česká společnost ornitologická, vermouzek@birdlife.cz, tel.: 773 380 285

Jana Maussen, projektová manažerka, Centrum pro dopravu a energetiku, jana.maussen@cde-org.cz, tel.: 724 296 179